

Animal welfare, etológia és tartástechnológia

Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 10

Issue 1

Gödöllő
2014

KUTATÁSTÁMOGATÁS – KÖNYVTÁRI ESZKÖZÖKKEL

Kristóf Ibolya, Barna Marianna

Szent István Egyetem, Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár
2100 Gödöllő, Páter Károly út 1.
kristof.ibolya@lib.szie.hu

Összefoglalás

A poszter nem egy kutatás eredményeit ismerteti, hanem a könyvtárak kutatást segítő szolgáltatásait mutatja be. A technikai fejlődéssel, az elektronikus dokumentumok terjedésével a könyvtári szolgáltatások egy része is virtualizálódik, a könyvtári gyűjtemény már nem egyenlő a fizikai térben található, a raktárakban őrzött dokumentumok számával. A poszteren azokat a könyvtári szolgáltatásokat tekintjük át, amelyek egy kutatás során a szerzők munkáját segíthetik. A legfrisebb irodalmakat tartalmazó adatbázisok közül a CAB Abstracts, az FSTA (Food Science and Technology Abstracts), a GreenFile, a Zoological Record ismertetése mellett a történeti kutatásokhoz használható digitalizált muzeális dokumentumokat, valamint a kutatás folyamatát segítő könyvtári szolgáltatásokat mutatjuk be egy konkrét könyvtár, a Szent István Egyetem, Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár példáján keresztül.

Kulcsszavak: könyvtár, kutatás-módszertan, adatbázis

Bevezetés

Közhely, hogy a könyvtárak átalakultak. A könyvtár és gyűjteménye már nem egyenlő a fizikai térben őrzött dokumentumokkal, a könyvtárban elérhető szolgáltatásokkal. Az elektronikus dokumentumok terjedésével a könyvtári szolgáltatások is virtualizálódtak. Sok esetben már nem a könyvtárban, hanem a könyvtárból végzik a kutatásokat: a könyvtárból elérhető adatbázisokat, forrásokat, felhasználva.

A könyvtár fizikai gyűjteményét alkotó könyvek, folyóiratok és konferencia-kiadványok között az elektronikus katalógus segítségével, az interneten keresztül bárhol és bármikor kereshetünk. A raktárból távolról is kérhető, előkészített dokumentumokkal rövidülhet a kutatási idő.

A tudományos és szakkönyvtárak mindig is a kutatók szolgálatában álltak. A gyűjteményszervezés során a beszerzett könyvek, melyek között a szakkönyvek és konferencia-kiadványok említhetők kiemelten, valamint a szakfolyóiratok elérhetővé tételére törekedtek az intézmények – mind a hazai, mind a nemzetközi irodalom tekintetében.

A beszerzett példányszámok a költségvetési korlátok miatt jellemzően alacsonyak voltak, így a nyomtatott példányok használata erősen korlátozottá vált. Az egy fizikailag létező példányt egy időben csak egy kutató tudta használni – akár kölcsönzésről, akár helyben használatról, jegyzetelésről volt szó.

A korábbi papír alapú beszerzés mellett – és részben helyett – a könyvtárakban egyre több elektronikus forrás érhető el.

Jelentős a szakirodalmakhoz való hozzáférés idejének rövidülése is. Az elektronikus adatbázisok korában szinte már hihetetlennek tűnik az alábbi kijelentés. „Az anyagot hetente

kapjuk postán, ami lehetővé teszi a külföldi szakirodalom állandó, folyamatos figyelését” – számolt be az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetben 1984-ben bevezetett témafigyelés tapasztalatairól Simonfai Lászlóné és Lóczy Dénes. És ez még nem a teljes szöveg, hanem a bibliográfiai adatokat, azaz a kereső kulcsszót, a nyelvi kódot (a publikáció eredeti nyelvét), a közlemény címét, a folyóirat címét, a hivatkozások számát, a szerző nevét és címét jelenti, a teljes szöveghez különlenyomat megrendelésével férhetett hozzá a kutató. (Simonfai és Lóczy, 1984, 175).

Az elektronikus források típusai

A könyvtárban meglévő, beszerzett, valamint az onnan elérhető elektronikus források többfélék lehetnek. Az elektronikusan (is) megjelenő könyvek és folyóiratok a nyomtatott verzióval szemben a szövegben történő gyorsabb keresést teszik lehetővé.

A több könyv és folyóirat elektronikus verzióját magukban foglaló adatbázisok a szakirodalom gyorsabb áttekintését könnyítik meg. A szerző és cím szerinti keresést minden felület elérhetővé teszi, ám az egyes művek leíró adatokkal történő kiegészítése, és azok kereshetővé tétele elősegíti a releváns művek megtalálását. A tárgyszavakkal, kulcsszavakkal, földrajzi fogalmakkal ellátott tételek, és az ezekben való keresés lehetővé teszi azon találatok felkutatását is, amelyek címében nem szerepel az adott kifejezés. A tartalmat leíró címekben is csak a leglényegesebb, a cikk legfontosabb elemei szerepelnek. A metaadatokkal történő feltárás lehetővé teszi azon irodalmak megtalálását, ahol a keresett témakör a címben vagy azért nem szerepel, mert a cikk csak érintőlegesen foglalkozik vele, vagy ott egy szinonimát használtak.

A hivatkozásokat, idézettséget feltáró adatbázisokban az előbb felsorolt metaadatok mellett feldolgozzák az egyes művek irodalomjegyzékét is. Ezáltal feltárható a tudományos közlemények közötti kapcsolat, emellett újabb irodalmak keresését is segíthetik azáltal, hogy eljuthatunk olyan cikkekhez is, amelyek továbbgondolták az eredeti cikket, vagy annak forrásai voltak.

A szöveges tartalmak keresése mellett egyre több adatbázisban és felületen érhető el az ábrák, képek keresése. Előfordulhatnak olyan kutatások, ahol ezek a képi dokumentumok mintákat adhatnak az adatok megjelenítéséhez, vagy támogathatják a korábbi eredményekkel történő gyors egybevetést.

Az adatbázisokban való keresést megkönnyítik az egyes kereshető mezőkhöz társított indexek. Ezek az indexek minden olyan alakot tartalmaznak, amelyek az adott keresőmezőben előfordulnak. Ennek alkalmazása főleg a személyneveknél lehet hasznos, hiszen a forrásoknak eltérő gyakorlata van a szerzői nevek feltüntetésénél.

Az adatbázisok tipizálása a benne található adatok teljessége alapján is megtörténhet. A teljes szöveget tartalmazó források a leíró adatok mellett a szöveg gyors elérését és feldolgozását is biztosítják. A csak bibliográfiai, leíró adatokat tartalmazó adatbázisok esetében megkapjuk a pontos megjelenési adatokat, ezáltal tudhatjuk mikor és hol jelent meg az adott írás, emellett a tárgyszavak, a rövid tartalmi összefoglaló, az absztrakt használatával eldönthető, hogy a megtalált irodalom mennyire releváns a kutatáshoz.

Az adatbázisok kutatást támogató szolgáltatásai

A legtöbb keresőfelületen megtalálható bejelentkezés további, kiegészítő szolgáltatások elérését teszi lehetővé, de ezek alkalmazásával akár a távoli hozzáférés is megvalósítható.

Az adatbázisok kiegészítő szolgáltatásai további segítséget jelenthetnek a szakirodalmak áttekintése, a kutatás során. Az adatbázisok témafigyelője, emlékeztetője, az elmentett keresések, értesítők mind a releváns írásokra hívják fel a figyelmet.

Az összes lényeges kifejezést tartalmazó, bonyolult keresés elmentésével a felületre való további belépésekkor lehetőségünk van az egyszer már összeállított keresés újbóli lefuttatására, csak a legutóbbi belépés óta elérhető találatok megtekintésére is. Ezáltal nemcsak a keresésre fordított idő, hanem a találatok áttekintésének ideje is rövidebb lehet.

A keresések mentése mellett, akár emlékeztetőket is beállíthatunk, amelyek meghatározott ideig és meghatározott gyakorisággal értesítőt küldenek a megadott e-mail címre a keresésnek megfelelő új cikk eléréséről. Az emlékeztetőket különböző szempontokra állathatjuk be: a keresőkérdések mellett témakörre, szerzőre, címre, folyóíratra stb. A hivatkozásokat feltáró adatbázisokban az emlékeztetők beállítása újabb idézésre is lehetséges.

Az adatbázis felületén virtuális mappánkban tárolhatjuk az érdekesebb cikkeket, így azok bármely számítógépről – ahol az adatbázishoz hozzáférésünk van – elérhetők.

Könyvtári szolgáltatások a kutatás támogatásában

A könyvtár és a könyvtárosok segédkezet nyújthatnak a kutatásban azáltal, hogy ismerik az előfizetett elektronikus forrásokat és azok jellemzőit (embargó, teljes szöveges elérés). A könyvtárosok főleg a kutatás kezdetekor, vagy a teljes szöveggel nem rendelkező találatok szövegének megtalálásában támogathatják a kutatókat.

Az irodalmak keresése során előfordulhat olyan eset, hogy a talált, a leíró, metaadatok alapján relevánsnak tűnő szöveg teljes terjedelmében nem elérhető. Mivel bibliográfiai adatbázisokban a teljes szöveg nem férhető hozzá, csak a leíró adatokat kapjuk meg, a teljes szöveg eléréséhez további keresésekre van szükség. Ebben az esetben a konkrét adatok alapján a cikk megkereshető más adatbázisokban, egyéb forrásokban. Ha azonban másik elektronikus forrásban sem férhető hozzá a teljes szöveg, akkor további keresések végezhetőek könyvtári állományokban. A könyvtárközi kölcsönzés által a teljes magyar könyvtári rendszer dokumentumai hozzáférhetőek és használhatók. A kutató, akinek valamilyen könyvre vagy folyóíratra van szüksége, ám az az általa használt könyvtárban az nem található meg, könyvtárközi kölcsönzés keretében elkérheti a dokumentumot. A könyvtárközi kölcsönzés során a könyvtáros megkeresi, mely magyarországi könyvtárban található meg az adott dokumentum, majd az adott intézménytől azt elkéri. A dokumentumküldés eredeti dokumentumok esetében postán történik, míg a másolatokat papír alapon vagy elektronikusan juttatják el a kérő könyvtárba. A kutató helyben, a megszokott környezetben, az adott könyvtárban használhatja a kért dokumentumot. Könyvtárközi kölcsönzés keretében mind könyvekhez, mind folyóiratokhoz hozzá lehet jutni. A szolgáltatás a magyar könyvtárak mellett elérhető nemzetközi szinten is.

Ezen szolgáltatások használatával az elektronikus adatbázisokban teljes szöveggel nem elérhető szakirodalmak is hozzáférhetővé válnak.

A könyvtár nem csak gyűjteményével, szolgáltatásaival, a könyvtárosok tudásával és támogatásával kapcsolódhat be a kutatás folyamatába, hanem akár fizikai tereivel is. A könyvtár mint közösségi tér, kulturális találkozóhely is megjelenhet, teret adhat az informális találkozásoknak, de a diákok számára csoportos tanulási helyként kialakított tér megbeszélések, szakmai viták helyszíne lehet.

A SZIE KDKL szolgáltatásai a kutatás támogatására

A Szent István Egyetem (SZIE) Egyetemi Könyvtára hét könyvtárat, két levéltárat és egy múzeumot magában foglaló közgyűjtemény. Könyvtáraink nyilvános felsőoktatási tudományos szakkönyvtárak. A karok hallgatóit, oktatóit, kutatóit, valamint nyilvános könyvtárként a gyűjtőkörnek megfelelő tudományterületek iránt érdeklődőket látja el szakirodalmi információval, hagyományos és elektronikus dokumentumokkal. Szakmailag felkészült munkatársaival, a használókkal együttműködve folyamatosan bővített minőségi szolgáltatásaival arra törekszik, hogy a könyvtár a hagyományos könyvtár és tudástár, valamint az információs adatbázisok, elektronikus dokumentumok szerves egységét alkotó, az egyetem életében meghatározó, kiemelt intézmény, tudásmenedzselő, tudásközvetítő, tanulási központként működő, az egész életen át tartó tanulást segítő szervezet legyen.

Az egységes, összehangolt egyetemi könyvtári rendszerben működő Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár (KDKL), az Egyetemi Könyvtár legnagyobb szakkönyvtáraként, egyben központi könyvtáraként is, összesen több mint 371 ezer könyvtári egységet (könyveket, folyóiratköteteket, kéziratokat, elektronikus dokumentumokat stb.) gondoz. Különböző szolgáltatásokkal várja az olvasókat, köztük dokumentumszolgáltatással (helyben használat, kölcsönzés, másolatkészítés, könyvtárközi kölcsönzés), információs szolgáltatással és információkereséssel (tájékoztatás, katalógusok használata, adatbázisok elérhetősége), az oktatást és tanulást, valamint a publikálást és a tudományos értékelést segítő szolgáltatásokkal (*Koósné Török és Baranyainé Réti, 2013*)

A Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár által szolgáltatott virtuális tanulási keretrendszer, a Moodle szintén a kutatás kiegészítő eszköze lehet. Az alapvetően oktatásra kifejlesztett rendszer kurzus alapon működik. A kurzusok, ahol különböző dokumentumok és hozzá kapcsolható tevékenységek helyezhetők el, kollaboratív térként is működnek. A rendszer felépítéséből következik, hogy az itt elhelyezett, a kutatáshoz szükséges szakirodalmak, részeredmények a kettős azonosításból adódóan biztonságosan tárolhatók. Már a felülethez való hozzáféréshez is felhasználónévre és jelszóra van szükség, de a kurzusoknak nevezett részegységek szintén jelszóval – ún. beiratkozási kulccsal – védettek. A kurzusban megvalósítható a fizikailag egymástól távol levő, egy kutatásban dolgozó résztvevők kommunikációja, akik dokumentumokat oszthatnak meg egymással, valós és eltérő idejű kommunikációt is folytathatnak. Az elektronikus elérésnek köszönhetően pedig bárhol és bármikor hozzáférhető a felület. „A nyílt forráskód és a rendszerre jellemző modularitás miatt a különböző témáknak, tananyag-, feladat- és kommunikációs moduloknak, valamint az egyéb összetevőknek is gazdag és változatos módon felhasználható tárháza alakult ki” (*Tóth és Bessenyey, 2008, 44*) amelyek nem csak az oktatás, hanem a kutatás során is változatosan használhatók.

A Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár által biztosított, a kutatást támogató szolgáltatások között említhető az online kutatás. A LimeySurvey alapon működő szoftver az egyetem oktatóinak és kutatóinak biztosít online kérdőív-szerkesztési lehetőséget.

A Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár történetéből adódóan is jelentős muzeális állományrészrel rendelkezik. A korábbi korok tudását tartalmazó, a történeti kutatásokhoz felhasználható dokumentumokat folyamatosan digitalizáljuk. A honlapunkon szabadon elérhető folyóiratcikkek és könyvek segítségével egy-egy témakör, tudomány történeti áttekintését, kialakulását, kezdeti fejlődését tekinthetik át könnyebben azok, akiknek kutatásához ez szükséges.

A SZIE KDKL-ből elérhető adatbázisok bemutatása

A Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár több tudományos, az állattani kutatásokhoz kapcsolódó adatbázist elérhetővé tesz. Az alábbi listában a szabadon hozzáférhető és előfizetett legfontosabb forrásokat betűrendben soroltuk fel. (Az egyes adatbázisok bemutatásánál azok honlapjait, valamint a Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár honlapján található adatbázisismertetőket használtuk fel.)

AgeconSearch

Az AgEcon Search szabadon hozzáférhető gyűjteménye a mezőgazdaság és az alkalmazott közgazdaságtan témakörében folyóiratcikkek és konferenciaanyagok keresését és teljes szöveggel való hozzáférését teszi lehetővé.

CAB Abstracts

A CABI (Centre of Agriculture and Biosciences International) Publishing által összeállított adatbázis 1932 óta jelenik meg, és a mezőgazdaság szakirodalom egyik legfontosabb forrása. Az adatbázisban az alkalmazott élettudományokról, mezőgazdasági, állatorvostudományi és a kapcsolódó biológiai, gazdasági, kereskedelmi és jogi témákban kereshetünk. A rekordok száma több mint 4,5 millió, éves gyarapodása közel 160 ezer, a benne található tartalmat havonta frissítik.

A feldolgozott kiadványok 80%-a folyóirat, 2%-a könyv, 7%-a szakmai jelentések, belső kiadványok, 9%-a konferencia anyag. Tartalmaz szabadalmakat és nemzeti nyelvű folyóiratokat is, így nem csak angol tartalmakat kereshetünk benne. Az adatbázis bibliográfiai, azaz a találatokhoz csak bibliográfiai adatokat és egy rövid tartalmi összefoglalót, absztraktot kapunk, de ha a forrás elérhető előfizetett teljes szövegű adatbázisban, akkor egy link által a teljes szöveget is elérhetjük.

Az adatbázisban feldolgozott és kereshető témák: növénytudomány, állattudomány, egészség, parazitológia, ökológia, erdészet, földtudomány, élelmiszertudomány és termékek, mezőgazdasági közgazdaságtan, biotechnológia, mezőgazdasági mérnöki tudományok, szabadidő és turizmus.

FSTA

A Food Science and Technology Abstracts (FSTA) az élelmiszer-tudományok, termelés és termékek átfogó, angol nyelvű adatbázisa. Az FSTA referáló folyóirat formájában 1969-től létezik, előállítója az IFIS (International Food Information Service). Az FSTA 40 nyelven körülbelül 4600 kiadványt figyel, dolgoz fel: folyóiratokat (köztük magyar folyóiratokat is), valamint egyéb rendszeresen megjelenő kiadványokat, könyveket, szakdolgozatokat és konferencia-kiadványokat, szabványokat, jogszabályokat, szabadalmakat. A szabványok közül azonban csak mintegy 40 országból, valamint az Európai Közösségből származókat figyeli. A rekordok 99%-a tartalmaz angol nyelvű összefoglalót. Az adatbázisban feldolgozott témakörök a következők: biotechnológia, élelmiszerbiztonság, élelmiszertudomány, funkcionális élelmiszerek, adalék-anyagok, táplálkozástudomány, csomagolás.

Az FSTA rekordjait kódok segítségével osztályozzák, pl. „A” Basic food science (Élelmiszeripari kutatás), „B” Food microbiology and biotechnology (Mikrobiológia és biotechnológia), „C” Food hygiene and toxicology (Élelmiszerhigiéna, mérgezések). A mezőgazdasági, állattenyésztési és állatorvosi témákat csak akkor veszi figyelembe, ha összefüggenek az élelmiszerek minőségével. Például peszticidek, állatorvosi gyógyszerek, mint

maradékanyagok; az állatvágás körülményei, mint a hús minőségét befolyásoló tényezők; állatbetegségek hatása a tej, a tojás, a hús fogyaszthatóságára.

GreenFile

A GreenFILE egy környezetvédelmi, természetvédelmi témákkal foglalkozó adatbázis, amely az EBSCO adatbázis-szolgáltató felületén érhető el.

Zoological Record

Zoological Society of London legátfogóbb állattani kutatások adatbázisa.

A Zoological Record a világ legrégebbi folyamatosan működő adatbázisa az állati biológia terén. A világ vezető rendszertani referenciahelyének tartják, 1864 óta az állatnevek nem hivatalos nyilvántartása.

Témakörei felölelik az állati biológia minden területét a környezeti leírástól a rendszertanig és az állatorvosi tudományokig. A zoológiával és annak határtudományival (magatartás, ökológia, evolúció, élőhelyek, táplálkozás, parazitológia, szaporodás, taxonómia, állatföldrajz stb.) kapcsolatos tudományos információk kereshetők az adatbázisban, amelynek szerkesztői 4500 folyóiratot és számos egyéb dokumentumot használnak fel az adatbázis építéséhez, amelyben 2 millió tétel található. A három havonta frissülő adatbázis éves gyarapodása közel 72.000 rekord.

Összefoglalás

A könyvtárak szolgáltatásaikkal, gyűjteményükkel, felkészült könyvtárosokkal, a könyvtár fizikai tereivel a kutatás teljes folyamatát segíthetik. A poszterben ezt igyekeztünk összefoglalni és bemutatni.

A kutatás kezdeti szakaszában az adatbázisok való kereséssel feltárhatók a még üres területeket, fehér foltokat, ezáltal a miről publikáljunk kérdésében segíthetnek. A szakirodalom áttekintése során kiderül, miről írnak mások, miről írtak már, mely területek kevésbé feldolgozottak, milyen kérdések maradtak nyitottak.

A szakirodalmi áttekintés a könyvtárból elérhető online adatbázisok használatával gyorsabban és kényelmesebben végezhető el. Ezáltal megismerhetők az adott tudományterület előzményei, legújabb, eredményei, mit írtak mások már ebben a témában, a korábbi kutatások eredményei, a nyitottan maradt kérdések.

Szintén a szakirodalom gyors áttekintése segíthet a társszerzők felkutatásában. Online kereséssel gyorsan kiderül ki folytatott hasonló kutatást, mit tudok folytatni, kinek a nyitott kérdését oldottam meg.

Az irodalomkutatás során talált anyagok rendezését könnyíthetik meg az előfizetett adatbázisok kiegészítő szolgáltatásai, például a regisztráció és belépés után elérhető virtuális mappák. Az elmentett keresések, értesítők a naprakész információk megszerzésében lehetnek meghatározók.

A kutatási anyagok rendszerezésében, a kutatók közötti kommunikációban segíthet a Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár által szolgáltatott MOODLE keretrendszer, míg a kérdőíves kutatások eszköze lehet az Online kutatás szolgáltatása.

A könyvtárból elérhető források segíthetnek a már elkészült kutatás bemutatásában a cikk elhelyezésében, a megfelelő folyóirat kiválasztásában. Egyrészt az elérhető adatbázisok biztosításával, az ezekben történő keresésekkel, másrészt a tudományometriai adatokat is feltáró, impakt faktor értékeket közlő, könyvtárból elérhető források biztosításával.

A könyvtárak a használók nélkül csak könyvraktárak. A könyvtár fontos feladata a kutatók segítése, ám ehhez a kutatók is szükségesek, akik használják ezeket a forrásokat és szolgáltatásokat, a könyvtárat.

Irodalomjegyzék

Koosné Török E., Baranyainé Réti G. (2013): Találkozunk az Egyetem könyvtáraiban, tudástáraiban! SZIE Felvételi Magazin 2013. p. 36.

<https://archivum.szie.hu/?docId=5108> Utolsó elérés: 2013. okt. 2.

Simonfai L., Lóczy D. (1984): Az ASCA témafigyelő szolgálat tapasztalatai az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetben. Földrajzi Értesítő, 33. évf. 1-2. sz. p. 175-176.

http://adt.arcanum.hu/pdf/FoldrajziErtesito_1984.pdf/thumb?pg=182 Utolsó elérés: 2013. okt. 2.

Tóth Zs., Bessenyei I. (2008): A konstruktivista oktatás és a MOODLE. Információs Társadalom, 8. évf. 3. sz. p. 41-50.

http://epa.oszk.hu/01900/01963/00026/pdf/infotars_2008_08_03_041-050.pdf Utolsó elérés: 2013. okt. 2.